

SUOJELLAANKO LASTA?

Keskustelun pohjaksi osallistujille jaettiin kolmen lapsen yksinhuoltajaäidin kertomus omakohtaisesta kokemuksesta lastensuojelusta. Äiti ei itse päässyt tulemaan paikalle, joten hän halusi osallistua keskusteluun kirjoittamalla oman tarinansa Posken Facebook-sivuille. Hän antoi myös luvan käyttää kertomusta esimerkiksi kahvilan keskustelussa.

Esimerkkitapauksesta nousi ensimmäisenä keskusteluun kysymys valmistautumisesta ja sitoutumisesta vanhemmuuteen. Iäkkäämpien keskustelijoiden mielestä nykyisin puolisovalinta tehdään liikaa itselle. Ennen valinnassa käytettiin enemmän harkintaa, ja siihen vaikutti myös suvun ja lähipiirin mielipide. Nykyisin perhe perustetaan pikaisesti, jolloin elämän kokonaisuutta ei mietitä tarpeeksi huolellisesti suunniteltaessa yhteistä tulevaisuutta. Kokemusten mukaan monen kohdalle yhteiselämän haasteeksi nousevat omien haaveiden ja tavoitteiden sopiminen puolison vastaaviin. Puolisoiden henkilökohtaiset tavoitteet ja haaveet voivat olla erilaisia. Kun lasten myötä tulee eteen arki, voi parisuhde joutua koetukselle. Ilman yhteisiä tavoitteita tilanne voidaan kokea niin kuormittavaksi, että toinen lähtee pois. Tämän vuoksi olisi hyvä keskustella avoimesta molempien haaveista ja tavoitteista tulevaisuuden suhteen. Silloin kun suunnitellaan menestystä koulutus- ja työuraa, tulee myös suunnitella miten siihen kuvioon sopii avioliitto ja perhe. Jokaisen tulee miettiä omalta osaltaan, että onko taloudellinen hyvinvointi hyvän lapsuuden tärkein edellytys. Meneekö ura perheen ja lasten edelle? Onko taloudellisen hyvinvoinnin kautta saatu kulutusyhteiskunnan tavara tärkeämpää kuin yhdessä vietetty aika?

Keskustelussa koettiin tärkeänä, että asioiden käsittelyssä on aina mukana kaikkien osallisten näkökulmat. Esimerkkinä olevassa tapauksessa on luettavissa äidin kokemus ja näkemys asiasta. Tilanne voi kuitenkin näyttää hyvin erilaisesti viranomaisten näkökulmasta. Oman arvionsa mukaan äiti tarvitsee apua lasten hoidossa, mutta lastensuojelun virkamiehet ovat arvioineet äidin jaksavaksi ja kykeneväksi. Kenen arvio on oikea? Arviointi on usein hyvin vaikeaa tilanne- ja yksilökohtaisuuden vuoksi. Onkin hyvä kysyä, että kenen sana painaa arvioita tehtäessä? Suurin huoli tapauksesta nousee siitä, että äiti on kokenut todellista tarvetta avulle ja yrittänyt saada sitä perheelleen, sitä kuitenkaan saamatta. Valtakunnallisesti ja myös paikallisella tasolla päättäjät ja muut toimijat painottavat, että ihmisten tulee saada ajoissa apua ja varhaista tukea ongelmien esiintymisen ja pahentumisen estämiseksi. Ennaltaehkäisevään työhön tulisi satsata. Esimerkki tuo kuitenkin hyvin esille, että käytäntö on todellisuudessa ihan eriä.

Äiti on selkeästi ja avoimesti tuonut esille ettei jaksakaan ja on uupunut, mutta siitä huolimatta hän ei ole saanut apua. Samantyyppisessä tilanteessa moni yrittää vastaavasti näyttää paremmin jaksavalta, jottei joudu lastensuojelun asiakkaaksi. Julkisivua pyritään ylläpitämään viimeiseen saakka. Molemmissa tapauksessa tarve voi olla avun suhteen sama. Usein ratkaisuna nähdään rahallisen tuen antaminen, mutta kokemusten mukaan se ei riitä tällaisissa tilanteissa. Kun vanhemmalla on aito hätä lapsen hyvinvoinnista, tulee perheen saada konkreettista käytännön apua arjessa jaksamisen tueksi. Kokemusten pohjalta rehellinen kertominen omasta tilanteesta nähtiin kaikkein tärkeimpänä. Asiat tulisi kertoa niin kuin ne ovat, mitään niistä pois jättämättä tai niihin lisäämättä. Mutta onko vaarana, että liika rehellisyys aiheuttaa lasten huostaanoton?

Keskusteluissa tuli esille tukiverkoston merkitys. Esimerkkitapauksessa äidillä ei ole minkäänlaista tukiverkkoa, johon voisi tukeutua. Moni pohti, miten nykyaikana voi olla mahdollista, ettei ole minkäänlaista tuki-

verkkoa. Tämä on nykyisin hyvin mahdollista esimerkin mukaisesti uudelle paikkakunnalle muuttamistilanteissa. Esimerkiksi Rovaniemellä opiskelukaupunkina on paljon ihmisiä, joilla ei ole lähellä luomuperheitä tai muita tukihenkilöitä.

Esimerkkitilanteen ongelmallisuutta lisää uuden paikkakunnan erilainen suhtautuminen äidin avuntarpeeseen. Aikaisemmalla paikkakunnalla äiti olisi saanut apua, mutta nykyisessä ei. Kertomuksen mukaan keskeisenä perusteena olivat resurssit. Uuden kunnan lastensuojelun resurssit kohdennettiin vaikeampiin tapauksiin. Tästä nouseekin huoli eri kuntien asukkaiden eriarvoisesta asemasta. Avun saamisen erilaisuus on vain raakaa todellisuutta. Lasten suojelun tarpeen arviointi ei ole puhdasta laskennallista arviointia, jolloin paikkakuntaiset ja työntekijäkohtaiset erot ovat mahdollisia. On huolestuttavaa ajatella, että samaan avuntarpeeseen saa eri kunnissa erilailla vastinetta. Voiko olla mahdollista, että pienimmillä paikkakunnilla on helpompi saada apua, koska siellä vielä välitetään toisista? Isompiin kaupunkeihin on helpompi kadota ja palveluita on vaikeampi saada?

Tarve ennaltaehkäisevään työhön nähdään laajana ja edelleen lisääntyvänä, mutta resursseja siihen ei ole varattu. Jos tarve on laajaa ja resursseja ei riitä kaikille, ketkä saavat ne palvelut? Kuka ja mihin tietoon tukeutuen päätökset saajista tehdään? Kuinka kauan voidaan odottaa ennen kuin tilanne menee niin huonoksi, että tarvitaan raskaampaa ja kohtalokkaampaa lastensuojelua? Tärkeä kysymys koskeekin ennaltaehkäisevän tuen määrittämistä: mitä se on ja milloin sen aika on. Toisaalta mihin asti peruspalvelut riittävät ennaltaehkäisevänä työnä ennen kuin täytyy siirtyä enemmän tukevien palveluiden piiriin? Ymmärrettävää on, että kiireellisiin tapauksiin tulee aina vastata. Mutta kuinka huonosti perheen ja lasten tilanteen tulee olla, jotta saa edes jonkinlaista apua?

Osallistujat pohtivat keinoja, joilla auttaa perheitä esimerkin kaltaisissa tapauksissa. Yhtenä keskeisenä keinona nähtiin tukiperhetoiminta. Tämän avohuollon palvelun kautta perheitä voidaan tukea esimerkiksi antamalla perheelle hengähdyshetkiä arkeen. Lapsi voi tilapäisesti olla tukiperheessä, jolloin vanhempi/vanhemmat voivat levähtää. Tukimuodon ehdottomana etuna nähtiin huoltajuuden säilyminen lapsen vanhemmilla. On kuitenkin myös tärkeää, että saatavilla on sijaisperheitä, joissa lapsi voi tarvittaessa olla kokonaan. Perheisiin sijoittaminen nähtiin ehdottomasti ensisijaisena laitoksiin sijoittamiseen nähden.

Tunnepitoista keskustelua nousi erilaisten perheiden hyväksymisestä tuki- ja sijaisperheeksi. Esimerkiksi voidaanko homo- ja lesboparit hyväksyä tukiperheeksi? Entä miten otetaan huomioon erilaiset kulttuurinäkökulmat esimerkiksi maahanmuuttajien ja saamelaisien osalta? Tulisiko kaikkien tukiperheiden olla valtaväestön edustajia, vai ovatko erilaiset vaihtoehdot rikkautta? Erilaisuuden ja samanlaisuuden sijasta tärkeimpänä kriteerinä nähtiin perheen toimivuus ja perheeseen menevän lapsen tarpeet. Esimerkiksi nuorella on vasta kasvamassa oma identiteetti, joten on hyvä, että hänen kulttuuriset tarpeet otetaan huomioon. Esimerkiksi saamelaisille on tärkeää, että uusi perhe mahdollistaa kulttuuriin kuuluvan läheisen yhteyden luontoon. Sijoitustilanteissa nuori ja lapsi joutuu kohtaamaan moniarvoisen yhteiskunnan, joka voi aiheuttaa ristiriitaa oman perheen arvojen kanssa.

Esimerkissä esiin tuleva kokemus on hyvin yleinen koskien lastensuojelua. Pettymystä kuvastavat kokemukset ovat lisääntyneet perhepalveluiden vähentämisen myötä. Voidaanko jopa miettiä, että kodinhoitajien poistaminen on lisännyt tarvetta varsinaiselle raskaalle lastensuojelutyölle? Joustavat perhe- ja kotipalvelut nähtiin todellisena ennaltaehkäisevänä työnä. Kodinhoitoon saatava apu on aivan "tavallisten" perheiden palvelua, ei ainoastaan ongelmaperheille kohdistettua. Erinomaisena ennaltaehkäisevänä tukena tuli esille

kodinhoitajan palveluiden antaminen ensisynnyttäjälle kahdelle ensimmäiselle viikolle laitokselta kotiin tulon jälkeen. Nykyisin apua saa vasta, kun tilanne on riistäytynyt pahaksi. Tältä pohjalta herää kysymys hyvän tukijärjestelmän perusteettomasta purkamisesta. Ongelmana nähtiin, että nykyisin keskustelutyön arvostus on ohittanut ns. perustyön eli siivouksen ja ruuan tekemisen. Niitä ei suostuta enää tekemään, vaikka juuri ne olisivat perheiden tarvitsemaa tukea. Perusperhe- ja kotipalveluiden arvostusta tulisi lisätä.

Yhtenä hyvänä ennaltaehkäisyyn keinona nähtiin sosiaalityöntekijöiden jalkautuminen ihmisten pariin arjen keskelle. Arjessa mukana olemalla päästään auttamaan ennen kuin todellisuudessa tapahtuu mitään. Aidon läsnä olevan sosiaalityön saavuttamiseksi tarvitaan lisää resursseja. Tämä on konkreettinen haaste, koska nykyisin mm. kunnan työntekijöitä laitetaan säästövapaille yleisten säästöjen saamiseksi. Työntekijät ovat takaisin tullessaan pakkoraossa rästissä olevien töiden vuoksi. Olisiko oikeampi ratkaisu laittaa johtoporras pakkolomalle käytännön työntekijöiden sijasta? Vai olisiko parempi hakea säästöjä poistamalla hallinnollisia päällekkäisyyksiä, pohtimalla kaikkien työpaikkojen tarpeellisuutta tai ohjaamalla määrärahoja uudella tavalla? Kaikilla oli yhteinen näkemys siitä, että järjestelmä kaipaavaa järjeistämistä kuntalaisten tarpeisiin vastaamiseksi. Nykyinen järjestelmä on hyvä ja joustava, mutta kaikki eivät mahdu palveluiden piiriin. Palveluiden piiriin pääsemisen ovet ovat ahtaita ja kynnykset korkeita. Tärkeintä on kysyä, että miten saadaan apua niille, jotka eivät vielä täytä lastensuojelun kriteereitä? Onko itsestä lastensuojeluilmoituksen tekeminen ainoa keino saada viranomaiset reagoimaan omaan avunpyyntöön?

Yksinhuoltajaäidin kertomuksesta tulee hyvin esille, miten ihmisen puhuttelutapa ja kohtaaminen ovat merkityksellisiä. Kohtaamisen merkitys korostuu tilanteissa, joissa asiakas on todella väsynyt. Kun ihminen on jo kokenut monia pettymyksiä, voivat pienetkin asioinnissa eteen tulevat vastoinkäymiset tuntua ratkaisevilta. Ns. normaalitkin vastoinkäymiset eli esim. tapaamisen peruuntuminen työntekijän sairastumisen vuoksi voi alkaa tuntua henkilökohtaiselta kiusaamiselta. Vaatimuksia esittävä turhautunut ja pettynyt asiakas voidaan pahimmassa tapauksessa kokea ns. vaikeana asiakkaana. Tunneperäiset ja syytöksiä sisältävät vaatimukset voivat tuottaa negatiivista asennoitumista virkamiesten osalta. Sen sijaan, että asiakkaan turhautumiseen liittyvä kielenkäyttö otetaan henkilökohtaisesti, tulisi se ottaa hätähuutona. Sosiaalityön koulutuksessa painotetaan herkkäkorvaisuutta, mutta miten se toteutuu haasteellisessa käytännössä?

Ihmisillä on usein vääristyneitä mielikuvia lasten suojeluun liittyvistä palveluista. Mielikuvia pitäisi korjata, jotta palveluihin liittyvä negatiiviset ajatukset saataisiin poistettua. Esimerkiksi ensi- ja turvakodissa oleva turvakoti -sana herättää negatiivisia tuntemuksia. Nimestään huolimatta paikka sopii useimmille apua tarvitseville perheille mm. sieltä saatavan vertaistuen kautta. Avoimuus palveluiden sisällöistä auttaa oikean kuvan aikaansaamisessa, jolloin palveluita uskaltavat hakea niistä hyötyvät henkilöt.

Media tuottaa osaltaan negatiivisia mielikuvia. Tällä hetkellä mediasta saa sellaisen kuvan, että suomalaiset lapset, nuoret ja perheet voivat huonosti. Tulee kuitenkin ymmärtää, että suurin osa perheistä voi edelleen kohtuullisen hyvin. Kaikesta negatiivisesti julkisuudesta huolimatta on edelleen hyviä perheitä hyvine vanhempineen ja hyvinvoivine lapsineen. Voisi jopa sanoa, että hyvinvointiyhteiskunta toimii vielä. Tästä huolimatta pitää kuitenkin olla herkkänä muutoksille. Negatiivisten mielikuvien estämiseksi mediassa pitäisi olla enemmän positiivisia kirjoituksia esim. onnistumisista. Ongelman on, ettei esim. lehteen saa juttua, ellei se ole ongelmilla ja epäonnistumisella mässäilyä.

Lasten suojelussa olisi huomioitava, että se koskee lapsen lisäksi aina myös lapsen vanhempia. Voikin kysyä, että onko lapsen suojelemisessa kyse vanhempien perusasioiden kunnossa olemisen huolehtimisesta? On-

ko kodin hyvinvointi avainasemassa? Vanhemmuus koetaan nykypäivänä hyvin vaativana tehtävänä, johon tarvitaan tukea. Tärkeää on huomata, ettei kaiken tuen tarvitse olla viranomaisvetoista ja ammattilaisten tekemää. Ensimmäisenä tulee perheen itsensä tuottama tuki, jonka aktivoimiseksi voidaan tarvita apua. Vanhempien tukemisessa voi olla kyse ihan pienistä asioista. Esimerkiksi vanhempia tulisi muistaa kehua hyvistä asioista, eikä vain aina muistuttaa niistä epäonnistuneista seikoista. Esimerkiksi kun vanhempi haakee lapsen tarhasta, kerrotaan lapsen päivän hankalista hetkistä hyvien jäädessä mainitsematta. Miksi tuodaan esille vain ongelmia, eikä pitäisi panostaa enemmän niihin hyviin puoliin? On tuotava rehellisesti esille haastavat kohdat, mutta on muistettava myös kehua.

Ainainen puhe vanhempien haluttomuudesta yhteistyöhön koulun kanssa on vanhempia yleisesti leimavaa. On myös päinvastaisia kokemuksia, joissa opettaja ei ole halunnut tehdä yhteistyötä vanhempien kanssa. Opettaja ei ole halunnut puhua asioista vedoten salassapitovelvollisuuteen, vaikka vanhempainillassa on ollut kaikki vanhemmat paikalla halukkaina käymään tarpeellista keskustelua. Vanhemmat ovat halunneet tarttua ongelmalliseen tilanteeseen opettajan vastustaessa sitä. Ongelmallisten tilanteiden käyminen vanhempien kanssa nähtiin hyvin tärkeänä, koska haasteellisten lasten määrä on lisääntynyt kouluissakin. Heidän viedessä paljon opetushenkilökunnan voimavaroja, voi vaarana olla muiden koululaisten tarpeiden vähemmälle huomiolle jääminen. Koulujen ennaltaehkäisevän työn näkökulmasta koulukuraattorit ovat keskeisessä asemassa. Ongelmana kuitenkin on, että yhdellä kuraattorilla voi olla jopa 3000 oppilasta. Kuraattoreiden työ on tärkeää niin oppilaiden kuin opettajien näkökulmasta, joten kuraattoreiden määrään ja koulutukseen tulisi satsata.

Vanhemmuudessa on aina kyse myös vastuullisuudesta. Vanhempia tulisi vastuuttaa huolehtimaan lapsistaan, esim. ovatko he tietoisia mitä heidän lapset tekevät ja keiden kanssa? Vanhempien tulisi ymmärtää kuinka tärkeää on viettää aikaa oman lapsensa kanssa. Miten vanhemmat saadaan tekemään näitä asioita? Tulisiko yhteiskunnan arvoja laittaa erijärjestykseen, jotta saadaan aikaan hyvän vanhemmuuden ketju? Vanhemmuuden mallin oppiminen kun lähtee kotoa.

Hyvään vanhemmuuteen kuuluu antaa lapsille mahdollisuus osallistua yhteiseen toimintaan yhtenä tasa-arvoisena perheenjäsenenä. Vanhempien tulee osata keskustella ja käsitellä lasten kanssa myös ongelmista. Ongelmia ei pidä piilotella lasten suojelemiseksi, koska jokaisen on kestävä ongelmia aikuisena. Kaikkia taakkoja ei kuitenkaan pidä kaataa lapsille, vaan vastuu tulee säilyä vanhemmilla. Vastuun jakamisen raja on hyvin häilyvä myös kunnallisessa toiminnassa. Esimerkiksi toimeentulotuessa joissain kunnissa perheen tulona otetaan huomioon lasten kesätyöansiot. Lapsesta tehdään vastuullinen perheenjäsen. Tällainen vastuun siirtäminen lapsille nähtiin erittäin negatiivisena. Mitä lapset tästä oppivat? Työ ei kannata?

Lapset ja nuoret voivat haluta tehdä oman osansa. Nuorilla on halua osallistua vapaaehtoistyöhön, mutta kynnys lähteä mukaan koetaan korkeana. Tämän vuoksi toiminnan järjestäjien tulisi tehdä siitä enemmän myös nuorille sopivaa. Myös ikäihmisillä on halukkuutta osallistua vapaaehtoistyöhön esimerkiksi tukimummiksi ja papoiksi tukiperhe-toimintana. Ukki-ikäisiä toivotaan mukaan myös kaveritoimintaan.

Harrastusten merkitystä syrjäytymisen ehkäisyssä tulisi korostaa. Harrastuksia, joissa tärkeintä on yhdessä oleminen ja tekeminen kilpailun sijasta, tulisi lisätä. Ongelmana esimerkiksi Rovaniemellä on tarvittavien tilojen puuttuminen. Kaupungista on yritetty hankkia tiloja vähävaraisten harrasteryhmille, mutta niitä ei ole löytynyt. Joidenkin lajien harrastaminen on mahdollista vain kalliiden maksujen kautta. Osallisuuden mahdollisuudet ovat erityisen tärkeitä syrjäytymisuhan alla olevien tai jo syrjäytyneiden nuorten kohdalla.

On vastuutonta päästää nämä nuoret menemään, joten heille pitää tuottaa osallistumisen keinoja esim. harrastusten kautta. Yhteiskuntaan osallistumisen näkökulmasta nuorisotakuulle on asetettu kovat toiveet. Takuun osalta kriittiset kysymykset koskevat takuun piiriin kuuluvien nuorten määrittymistä sekä toiminnan houkuttelevuutta. Ketkä pääset takuun piiriin ja ketkä putoaa? Onko takuun kuuluva toiminta edes mielekästä?

Niinistön lasten ja nuorten syrjäytymistä estävä ohjelma on koettu siihen kohdistuneista moitteista huolimatta hyvänä. Tärkein pointti siinä on pallon heittäminen meille kaikille. Lasten suojeleminen on meidän kaikkien tehtävä ja siinä on kyse hyvin arkisista asioista. Tärkeää onkin kysyä, että suojellaanko lasta silloin, kun tehdään päätöksiä yhteiskunnan varojen ja resurssien jakamisesta.

Keskustelun lopuksi ilmaan heitettiin kaikille osallistujille tarkoitettu haaste: miten meistä jokainen kotia mennessään vie positiivista asennetta eteenpäin?